

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı IV - 2014

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNVM IV

Olba Kazısı Serisi IV

Olba Kazısı Serisi IV
SELEVCIA AD CALYCADNVM IV

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Koroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi IV
Sayı: 4

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
e- posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd.
100. Yıl Mah. Matbacılar Sitesi No: 222/A,
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Hellenistik Dönemdeki Güçler Dengesi Arasında Pamphlyia'da Bir Liman Kenti: Side
Erkan İznik

11

Roma'da Krallık Dönemi: Kralın Belirlenmesi
Efrumiye Ertekin - Sehergöl Gül

39

Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması
Emel Erten

57

Rodon: Olba'dan Bir Roma İmparatoruna Gönderilen Elçi
Mustafa H. Sayar

73

Olba'daki Tapınak Cepheli Kaya Mezarı
Tuna Akçay

79

Kirşu'dan (Meydancıkale/Kilikia) Yüksek/Kabarık Torus'lu İki Kaide ve Anadolu
Mimarlık Tarihi Açısından Değerlendirmesi

Deniz Kaplan

95

Bithynia Sütunlu Lahitleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme
Safiye Aydın

113

Mısır'da Phokaia Kolonizasyonu
Sabri Arıcı

135

Direkli Cave: The Significance of Fire and Female Figurines in the Paleo-Landscape
during the Epi-paleolithic Period

Cevdet Merih Ereğ

151

Kars Müzesi'nden Bir Grup Son Tunç Çağı Seramiğinin Değerlendirilmesi
Ayhan Yardımcıel - Şüheda Ablak

165

Alahan Manastırı Kiremit Örnekleri Arkeometrik Çalışmaları
Ali Akın Akyol - Yusuf Kağan Kadioğlu - Murat Özyıldırım

175

PRAEFATIO

Olba Kazıları Serisi'nin süreli yayını *Seleucia ad Calycadnum* dergisinin dördüncü sayısını 2014 yılında okurlarımıza sunmaktan mutluluk duymaktayız. Dergimiz öncelikli olarak Mersin Silifke Olba'da sürdürdüğümüz arkeolojik kazılar sırasında elde edilen sonuçların bilim dünyasına duyurulmasını amaçlamaktadır. Ancak, bunun yanında arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eskiçağ tarihi, sanat tarihi konularında yapılan özgün çalışmalara da yer vermektedir. Emeklerini bizimle paylaşan yazarlarımıza, bilgileri ve uzmanlıklarıyla bizleri aydınlatan hakemlerimize şükran borçluyuz. Homer Kitabevi sahibi, dostumuz Aşşen Boylu'ya, derginin yayına hazırlanma sürecinin tüm detaylı çalışmalarını gerçekleştiren Sinan Turan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Meslektaşlarımızın katılımlarıyla 2011 yılından başlayarak kesintisiz olarak yayınlanan dergimizin gelecekte de yaşamını sürdürebilmesini sağlayacak katkı ve desteklerinizi beklemekte olduğumuzu duyururuz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Klasik Filolog, MA)

Tuna Akçay (Arkeolog, MA)

PREFACE

We are glad to present the fourth issue of the journal *Seleucia ad Calycadnum* of Olba Excavations Series to our followers in 2014. The main aim of the journal is to publish the results of ongoing archaeological excavations at Mersin Silifke Olba to the scientific world. Nevertheless, the journal also includes original studies on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art. We would like to express our gratitude to our authors for their contributions and, to our reviewers for enlightening us with their knowledge and expertise. We thank our friend Ayşen Boylu, owner of Homer Books and Sinan Turan, who managed all the detailed work related to the actual publication of the journal.

We would like to announce that we expect our colleagues' assistance and support in maintaining the publication of our journal, which has been continuously published since 2011.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Arcaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi IV
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eskiçağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Bithynia Sütunlu Lahitleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Safiye Aydın*

Özet

Bithynia'da kremasyon ve inhumasyon geleneğinin uygulandığını gösteren çeşitli mezar tiplerinin bulunması, Anadolu gömü geleneği kapsamında bakıldığında, bölgenin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Bu mezarlar içinde lahitler, farklı tip ve çeşitlilikleriyle ön plana çıkmaktadır. Bithynia buluntusu lahitler konusunda araştırmalar, Anadolu'da diğer bölgelerde yapılan çalışmalara paralel olarak, 1900'lü yıllarda bölgede incelemelerde bulunan araştırmacıların lahitleri tespit etmesiyle başlamıştır. Bu çalışmanın konusu olan Bithynia buluntusu sütunlu lahitler önemli bir grubu oluşturmaktadır. Bunlar için saptanan temel tiplerin her birine ait örnekler Bithynia'da da temsil edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bithynia, sütunlu lahitler, kremasyon, inhumasyon, mezar tipleri.

Abstract

The presence of various types of tombs indicates the traditions of cremation and inhumation in Bithynia. Among those tombs, sarcophagi are prominent due to their variety and different types. Studies on sarcophagi finds from Bithynia began after the visits to the region in 1900's. Columnar sarcophagi from Bithynia forming the subject of this study constitute a major group of the sarcophagi finds of Bithynia. Each sub - group determined for the columnar sarcophagi are represented by examples from Bithynia.

---

* Arş. Gör. Safiye Aydın (MA), Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Beşevler, Ankara. E-posta:safiyeaydin@gazi.edu.tr.

Keywords: Bithynia, columnar sarcophagi, cremation, inhumation, tomb types.

Lahit Kabartmalarında “Sütun” Elemanının Kullanımı

Ölülerin ebedi istirahatgahı olarak düşünülen mezarlar, öteki dünya anlayışı kapsamında, ölüm sonrası devam ettiği varsayılan hayat içinde “ev” özelliği taşımaktadır. Mezar tipleri içinde büyük önem taşıyan lahitler üzerinde mimari elemanların kullanılmaya başlanması, onlara anıtsallık kazandırma anlayışıyla ilişkilendirilecek bir fikir olarak ortaya çıkmış olmalıdır. Diğer anıtsal mezar yapılarında olduğu gibi lahitlerde de altarların, evlerin, tapınak formlarının ve zaman zaman da bunların bileşiminin uyarlamaları söz konusudur¹.

Ege dünyasında mimari unsurların lahitler üzerinde kullanıldığı bilinen en erken örnek, Samos adasından gelmektedir². Eserde, tapınak mimarisinin model alınarak lahde uyarlanması söz konusudur. MÖ VI. yüzyılın ortalarına tarihlenen lahit, mavimsi mermerden yapılmış olup, dikdörtgen biçimli bir tekne kısmı ile üçgen alınlıklı ve kırma çatılı bir kapaktan oluşmaktadır. Düz bir bant ile çerçevelenen teknenin uzun yüzlerinden birine üç, kısa yüzlerinden birine ise iki adet alçak kabartma şeklinde İon sütunu işlenmiştir. Lahit kapağının tepe ve köşe akroterlerinde bulunan palmet motifleri ile kapağın kısa yüzünün pervazına işlenen dil motifleri lahitler üzerinde mimari unsurların uyarlanmasının başlangıcı sayılmaktadır³.

Yunan sanatında mimari elemanların lahitler üzerine işlenişinin bu erken örneği ile hemen hemen aynı zaman dilimi içinde, Anadolu’da Klazomenai pişmiş toprak lahitlerinin bazılarında zengin mimari süsleme elemanlarının kullanımı görülmektedir. Örneğin, İzmir’den bir örnekte lahit kapağının alınlığına yerleştirilmiş küçük İon sütunu bir anlamda çatıyı destekleyen eleman olarak yorumlanmıştır⁴. British Museum’da bulunan diğer bir Klazomenai lahdinden ise, muhtemelen İon ve Aeol başlıklı sütunlar benzer şekilde lahit kapağının alınlıklarının merkezine işlenmiştir⁵.

1 Fedak 1990, 173.

2 Kleiner 1957, 7; Kleemann 1962, 44; Wiegartz 1965, 23; Fedak 1990, 173.

3 Bunun için önemli örneklerden biri olan ve MÖ 570-560 yıllarına tarihlenen, Rhoikos Tapınağı’nın mimari parçalarının lahitler üzerindeki etkilerini takip edebilmek mümkündür. Kleemann 1962, 48 vd.

4 Fedak 1990, 174.

5 Bunun için bkz. Muray 1898, 12; Cook 1981. Fig. 20, Pl. 42.

Sözü edilen bu erken örnekler sonrasında, Hellenistik Dönem kapsamında sütun elemanının lahitlerde kullanımının seçkin örnekleri bulunmaktadır. Osman Hamdi Bey'in Sidon Kral Nekropolisi'nde yürüttüğü kazılarda gün ışığına çıkarılan *Ağlayan Kadınlar Lahdi* sütunlu lahit grubunun bir başyapıtıdır. İon Tapınağı biçiminde yapılmış lahit, MÖ IV. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir⁶. Pentelikon mermerinden yapılan lahdin kaidesi, düz bir plinthe üstünde palmet dizisi ile bunun da üzerinde av sahnesinin betimlendiği bir frizden oluşmaktadır. Köşelerde pilasterlerin bulunduğu teknenin uzun yüzlerinde beş, kısa yüzlerinde ise iki adet İon sütunu pilaster biçiminde işlenmiştir. Sütunların arasına oturur ya da ayakta durur vaziyette giyimli on sekiz kadın figürü yerleştirilmiştir. Genel olarak kadınlar, ölen kişi ile bağlantılı olarak yas tutar halde, üzüntülü olarak yontulmuşlardır.

Üst yapıda sütunların taşıdığı üç fascialı arşitrav, bunun üstünde yumurta dizisi ile dış sırası yer almaktadır. Kısa kenarlarda alınlık şeklinde yapılmış kapağın kısa ve uzun kenarlarında da sahneler bulunmaktadır. Lahit, yapıldığı dönemin Yunan yontu sanatı özellikleri ile Doğu kültürüne ait konu ve figürlerin birleştirildiği önemli bir örnek olarak görülmektedir⁷.

Anadolu'da sütunlu lahitler için erken örneklerden birinin de Bithynia bölgesinden gelmesi konumuz bakımından önem taşımaktadır. Güncel kaynaklarda Nikaia (İznik) buluntusu olarak geçen ve Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen lahdin sadece tekne kısmı günümüze ulaşmıştır⁸. İznik Müzesi'nde sergilenen lahdin uzun ve dar oranlara sahip olan kısa yüzlerinden birinde iki sütun, uzun ön yüzünde düz kaide üzerinde yer alan yivsiz altı sütun, bezemesiz başlıklarla sonlandırılmıştır (Lev. 1). Sütunların arasında herhangi bir figür yer almamaktadır. Diğer kısa yüzde ise, kapı betimi bulunmaktadır. Mezar sahibi için "ev" niteliği taşıyan lahitlerde ölümler ülkesine geçişi sağladığı düşünülen kapı betimi, "Hades Kapısı" olarak da yorumlanmaktadır⁹. Roma İmparatorluk Dönemi'nde bu sembolün Anadolu'da üretilmiş birçok lahitte uygulandığı görülmektedir.

Anadolu'da sütun elemanının lahitlerde kullanıldığını gösteren diğer bir örnek Eskişehir Kocakızlar Tümülüsü'nde ortaya çıkarılmıştır.

6 Fleischer 1983, 61.

7 Fedak 1990, 176 vd.

8 Schneider 1943, 8, Taf. 5, 2-3; Kleiner 1957, 5, Taf. 5, 1; Wiegartz 1965, 23; Fedak 1990, 179; Abbasoğlu-Delemen 2004, 193, Res. 8; Barsanti 2004, 271, Res. 12.

9 Morey 1924, 67.

Söz konusu mermer lahdin ön yüzüne iki adet Ion sütunu volütleriyle birlikte alçak kabartma olarak işlenmiş; köşelere ise pilasterler yerleştirilmiştir. Pilaster ve sütunların arasında rozet motifi bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde tümülüs ve lahit Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir¹⁰.

Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte sütunlu lahitlerin süsleme açısından daha karmaşık olan ve ikonografik mesajlar veren örnekleri ortaya çıkmaya başlar¹¹. Anadolu da bu konuda önemli bir merkez olma özelliğine sahiptir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ana lahit üretim merkezleri içinde olduğu düşünülen Dokimeion lahit atölyesi bu açıdan büyük önem taşımaktadır¹². Gırlanlı, figürlü frizli, Torre Nova gibi farklı tiplerde üretim yapan atölyenin en önemli grubunu sütunlu lahitler oluşturmaktadır. Anadolu'da birçok eyalette ortaya çıkarılan atölyenin sütunlu lahitleri başta Roma olmak üzere Suriye, Filistin, Rodos, Girit, Dalmaçya gibi merkezlerde de görülmektedir¹³. Dokimeion sütunlu lahitlerinin erken örneklerinin üretimi MS 150 yıllarında başlamakta ve bu örnekler içinde MS 170 civarında başlayan üretimi ile daha fazla ön plana çıkan sütunlu lahitler ise "Normal" ya da "Alışılmış Tip" olarak adlandırılmaktadırlar¹⁴. "Standart Tip" olarak da anılan bu grup kapsamındaki lahitler, mimari ve zengin süslemeleriyle dikkat çekmekte ve çok sayıda örnekle temsil edilmektedir.

Roma İmparatorluk Dönemi Bithynia Sütunlu Lahitleri

Anadolu'da bilinen en erken tarihli sütunlu taş lahit örneklerinden olan Nikaia lahdinin bulunduğu Bithynia bölgesi, Roma İmparatorluk Dönemi içinde de bu tipin saptandığı bir bölge olarak belirginlik kazanır. Anadolu lahit sanatında büyük öneme sahip olan sütunlu lahitler, Bithynia'daki örnekler içinde önemli bir grubu oluşturmaktadır. Ancak bu lahitlerin büyük bölümünün sadece parçaları günümüze ulaşmıştır. Buna karşılık bölgede tam olarak korunagelen iki sütunlu lahit bulunmaktadır.

Sütunlu lahitler konusunda kapsamlı yayınlardan birinin yazarı olan Wiegartz, çalışmasında bu lahitlerin Nikaia'da yerel talebe yönelik ola-

10 Atasoy 1974, 259 vd.

11 Fedak 1990, 179.

12 Koch 2001, 163.

13 Koch 2001, 172.

14 Koch 2001, 170; Koch 2010, 4.

rak üretildiklerini ileri sürmüştür¹⁵. Böylece Roma İmparatorluk Dönemi içinde Bithynia'nın bir lahit üretim yeri olduğu ve belli stilistik tercihlerinin de bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bithynia bölgesi sınırları içinde bulunan müzelerde yaptığımız çalışmalar sonucunda mevcut yayınlara dayanılarak sütunlu lahitler için yeni bir sınıflamayı önermek olası hale gelmiştir¹⁶. Buna göre, sütunlu lahitleri üst yapı tipine göre üç başlık altında incelemek olasıdır:

- I. Kemerli Lahitler
- II. Arşitravlı Lahitler
- III. Standart Lahitler

I. Kemerli Lahitler

Bu gruptaki lahitler, lahit kaidesi üzerinde yükselen düz ya da spiral biçimde işlenmiş sütunların taşıdığı kemerli üst yapıya sahiptir. Kemerler içinde figürlerin bulunması ortak özellikleridir.

İzmit Müzesi'nde sergilenen kemerli lahitler içindeki en erken örnek (MS II. yüzyıl ortaları), İzmit'in Elbeyli Mevkii'nde 1967 yılında gün ışığına çıkarılan lahit parçasıdır¹⁷. Eser, söz konusu alanda yapılan yol çalışmaları sırasında ortaya çıkarılan hipojenin ana girişini oluşturan taş kapının önünde tespit edilmiştir. İzmit Müzesi tarafından koruma altına alınan hipoje, Nikaia'nın kuzey nekropolisi'nin doğusunda Çaltepe olarak adlandırılan alanın batı eteklerinde yer almaktadır.

Lahdin, Herakles'in işlerinin betimlendiği üç kemerli bölümü günümüze ulaşmıştır¹⁸. Korunan bölümden anlaşıldığı kadarıyla lahit, üstte palmet dizisinin olduğu bezemeli bir kaide üzerinde yer almaktadır. Korinth başlıklı, spiral gövdeli sütunlar torus ve trokhilos'tan oluşan kaidelere sahiptir. Kemerli olan üst yapıda Lesbos kymation'u, kemerlerin birleşim noktalarında akanthus yaprakları bezeme öğeleri olarak yer almaktadır. Üst pervaz ise yumurta dizisiyle süslenmiştir. Kemerli üst yapının oluşturduğu üç niş içinde ayakta duran çıplak figürler yuvarlak

15 Wiegartz 1965, 50.

16 Wiegartz lahitleri üç başlık altında incelerken (Wiegartz 1965, 153 vd.); Ferrari ise lahitleri kullanılan teknik açısından iki başlık altında değerlendirmiştir (Ferrari 1966, 31 vd.). Waelkens çalışmasında sütunlu lahitleri iki grup altında incelemiştir (Waelkens 1980, 71 vd.).

17 Fıratlı 1974, 919.

18 Himmelmann 1970, 27. Taf. 4, 4b; Koch-Sichtermann 1982, 510, dn. 3; Barsanti 2004, 271. Res. 13.

kaideler üzerine yerleştirilmiştir. İlk iki nişteki heykeller büyük ölçüde tahrip olduğundan ikonografiyi çıkarmak oldukça güçtür. Üçüncü nişteki Herakles'in başı eksiktir ve göğsünde bağladığı postu ile gürzüne dayanmıştır. Sopasının altına da bir boğa başı yerleştirilmiştir¹⁹.

İkonografik açıdan bakıldığında Herakles, kahraman kişiliğinin yanında başına gelen kötü olaylarla mücadele eden ve bunlardan başarıyla çıkan yiğitlik ve yüreklilik simgesi olarak algılanmaktadır. Hem kahraman hem de tanrı olarak tapınım gören Herakles, kendine olan güveni ve fiziksel gücüyle de önemli bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Herakles'in işlerini konu alan Nikaia lahdi bu açıdan değerlendirildiğinde, lahit sahibinin belki de kendini bu mitolojik kişilik ile özdeşleştirdiğini söylemek mümkündür. Lahit, işçilik açısından değerlendirildiğinde MS II. yüzyılın ortalarına tarihlenebilir²⁰.

Kemerli lahit grubu içinde incelenebilecek diğer lahit parçası ise, Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Nikaia kökenli lahit *Bursa E* olarak adlandırılır²¹. Kemerlerle birlikte üç figürü korunan sütunlu lahdin tabanı üzerinde ince plinthos ve torus'tan oluşan kaidede spiral yivli iki sütun bulunur ve sütunların alt kısmı bir bant ile çevrelenmiştir (Lev. 2). Başlıklar ise büyük ölçüde tahrip olmuştur. Üç kemer içinde, derinliği fazla olmayan birer niş içinde ayakta du-

19 Lahit, genellikle sütunlu lahit tipinin tercih edildiği, Herakles'i'n işlerini konu alan diğer örneklerle karşılaştırılabilir. Bithynia bölgesi için önemli bir eser, Anadolu'da pek çok örnekle tanınır. Köşelerde figür veya ağaçlarla sınırlandırılan ve frizli lahde benzeyen Kayseri Arkeoloji Müzesi'ndeki lahit Antoninus Pius dönemine tarihlenir. Başol 2004, 21. Tipolojik açıdan farklı bir örnek olan Perge'de bulunmuş, bugün Antalya Müzesi'nde sergilenen Torre Nova tipindeki Herakles lahdi ise MS 155 yılına tarihlenir. Turak 2011, 153. Bu iki örnek tipolojik açıdan incelenen lahitlerle ayrılmaktadır. Perge'de bulunmuş, Antalya Müzesi'nde korunan bir diğer Herakles lahdi ise arşitravlı sütunlu lahit örneğidir. MS 150-155 yılına tarihlenmektedir. Turak 2011, 167. MS 150-155 yıllarına tarihlenen Londra'daki Herakles lahdiyle karşılaştırıldığında üst kısmı arşitravlı örnekte friz alanı geniş bırakılmıştır. Wiegartz 1965, 164. Konya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen kapağı ile günümüze tüm olarak ulaşan Herakles lahdi ise Standart tip için önemli bir örnektir. Lahit yaklaşık MS 250 yıllarına tarihlenmektedir. Wiegartz 1965, 163 (Konya C); Ferrari 1966, 63 vd. (Konia C); Waelkens 1980, 93, nr. 156; Özgan 2003, 16 vd. Kemerli tip içindeki bir diğer örnek de Üskübü A lahit parçasıdır. Dörner 1952, 30-31, nr. 67. Taf. 14; Ferrari 1966, 31-32; Wiegartz 1965, 172; Waelkens 1982, 72, nr. 8; Zeyrek-Çelik 2005, 39. Res. 16. Lahdin korunagelmiş üst yapısına ait parçasından büyük olasılıkla İznik Elbeyli Herakles lahdine benzer bir mimariye sahip olduğu anlaşılmaktadır. İki kemerin birleştiği alanda oluşan boşlukta bir Gorgo başı bulunur. Kemerlerin Lesbos kymationu, üst pervazın ise yumurta dizisi ile süslendiği eser, yaklaşık MS 155-160 yıllarına tarihlenmektedir. Wiegartz 1965, 172.

20 Waelkens 1980, 71, nr. 3.

21 Schneider 1943, 20, nr. 7, Taf. 17 d; Wiegartz 1965, 154; Ferrari 1966, 32, Tav. 2, 1 (Bursa E); Koch-Sichtermann 1982, 511, dn. 14.

ran kadın ve erkek figürleri postament üzerine yerleştirilmiştir. Orta nişte bulunan genç erkek figürünün solunda khiton ve üzerinde başını örttüğü mantosu ile bir kadın figürü, sağında omzunu örten ve dirsekten bükülü sağ kolu ile himation'ı tutan, olasılıkla sol elinde de rulo bulunan bir diğer erkek figürü yer almaktadır. Diğer figürlerin aksine gencin başı sola dönük şekildedir. Kütlesel özellik gösteren saç, kalın bukleler halinde işlenmiştir. İnce olmayan elbise kıvrımlarına derinlik kazandırılmamıştır. Diğer erkek figürü ise, gerek kıyafeti ve duruşu gerekse elinde tuttuğu rulo (?) ile bilgeliği sembolize ediyor olmalıdır.

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde korunan *Bursa E*'ye benzeyen bir diğer lahit örneğine ait parça ise *Bursa F* olarak adlandırılmaktadır²². Nikaia kökenli sütunlu lahit parçasında kemerlerin içi istiridye kabuğu şeklinde biçimlendirilmiş, birleşim noktasına akanthus yaprağı işlenmiştir. Figürlerin ortasında bulunan spiral yivli sütun Korinth başlıklıdır. *Bursa E* lahdiyle benzer işçilik gösteren lahitte, erkek figürün elbisesi kalındır. Elbise kıvrımları doğallıktan uzak, derinlik kazanmamış, yatay ve dikey çizgilerle verilmiştir²³. Söz konusu bu eser ile *Bursa E* lahdi, yaklaşık MS 170 yılı civarına tarihlendirilmektedir²⁴.

Yine aynı grup içinde değerlendirilebilecek bir diğer kemerli örnek de Kalkhedon kentinden gelmektedir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan Dokimeion mermerinden yapılmış *İstanbul F* lahit parçası, istiridye kabuğu şeklinde yapılmış iki niş ile tahrip olmuş başlık ve sütundan oluşur²⁵. Niş içinde şaha kalkmış vaziyette at üzerinde bir avcı betimlenmiştir. Eser, kentin nekropolis alanı içinde daha basit ve ucuz nitelikte, seri üretime yönelik lahitlere karşın özenle yapılmış bir örnek olarak değerlendirilmektedir²⁶. Tarihleme konusunda farklı görüşler

22 Schneider 1943, 20, nr. 7, Taf. 17 d; Wiegartz 1965, 154; Ferrari 1966; 32, Tav. 2, 1 (Bursa E); Koch-Sichtermann 1982, 511, dn. 14.

23 Kemerli gruba dâhil edilen bir diğer eserde İznik Müzesi'nde sergilenen İznik R sütunlu lahidir. Günümüze kemer içindeki iki figürden oluşan parçası kalmıştır. Wiegartz 1965, 162, Taf. 39 d; Koch-Sichtermann 1982, 511, dn. 14. Yukarıda incelenen iki lahit parçasıyla birlikte bu örneklerin hepsi ana grup içindeki örneklerle az ya da çok benzetilerek yapılan kopyalar olduğu ileri sürülmektedir. Wiegartz 1965, 50. Wiegartz'ın yaptığı çalışmada yer almayan İznik Müzesi'nde sergilenen basit hatlarla oluşturulan ve üzerinde daha az çalışılmış figürler bulunan lahit parçası da kemerli lahit grubunun diğer bir örneğidir. Himmelman 1970, 30, Abb. 11; Koch-Sichtermann 1982, 511, dn. 12-13-14. Res. 496; Barsanti 2004, 271. Res. 14.

24 Wiegartz 1965, 50.

25 Wiegartz 1965, 157 (İstanbul F); Ferrari 1966, 61 (İstanbul C); Asgari-Fıratlı 1978; 79-80, sr. 18, Taf. XXII; Waelkens 1982, 94, nr. 165; Koch-Sichtermann 1982, 510, dn. 3.

26 Asgari-Fıratlı 1978, 20 vd.

bulunmakla birlikte, söz konusu lahit parçası MS III. yüzyıla tarihlenmektedir²⁷. Eser, genellikle MS II. yüzyıl örneklerinden oluşan kemerli lahitler içinde tarihleme açısından geç bir örnek olarak değerlendirilmelidir.

II. Arşitavlı Lahitler

Kemerli lahit grubu örneklerinde olduğu gibi Bithynia'da parçalar halinde günümüze ulaşan örnekleriyle tanınan arşitavlı lahitlerde, genellikle Korinth başlıklı pilaster sütunlar bir arşitavı taşımaktadır. Sütunlar arasında oluşan boşluklara da figürler yerleştirilmiştir.

Bu kapsamda incelenen ilk örnek, Bursa Arkeoloji Müzesi'nde korunmakta olup Nikaia kökenli olduğu tahmin edilen *Bursa G* lahit parçasıdır²⁸. Yapıt, ön uzun yüzde iki pilaster sütunun üzerinde büyük ölçüde tahrip olmuş başlıkların taşıdığı düz bir arşitrava sahiptir (Lev. 3). Arşitavlı üst yapının oluşturduğu niş içinde, ortada manto giymiş, ayakta duran erkek figürü göğsüne getirdiği sağ eliyle iki parmağını gösterirken, sol eli muhtemelen bir rulo taşımaktadır. Sakalsız figürün saçları kabarıktır ve bukleleri kalındır. Erkek figürün sağında ayakta çıplak bir erkek yer alırken, onun solunda oturan bir de kadın figürü bulunmaktadır²⁹.

Bir diğer arşitavlı örnek ise, İznik Müzesi'nde sergilenen *İznik O* lahididir³⁰. Teknenin uzun yüzüne ait parçada iki pilaster sütun üzerindeki arşitav ve sütun başlığında yazıt bulunur. Yazıttan, Chrestus'un lahdi, yaşarken kendisi ve eşi için yaptırdığı anlaşılmaktadır³¹. Diğer arşitavlı örneklerin aksine lahitte nişler için daha geniş alan ayrılmıştır. Başında pilos bulunan erkeğin sol elinde kürek, sağ elinde mızrak (?) bulunur³². Bu figürün solunda başı ile vücudunun yarısı korunmuş,

27 Lahdi tarihleme konusunda farklı görüşler söz konusudur. Wiegartz, eser için yaklaşık MS 250/255 yıllarını önermiş; Ferrari ise MS 210/255 yıllarına yerleştirmiştir.

28 Wiegartz 1965 154, Taf. 38 a; Koch-Sichtermann 1982, 511, dn. 11, 15. Res. 497.

29 İznik Müzesi'ndeki İznik M lahit parçası *Bursa G* lahdi ile benzer biçimsel ve ikonografik özelliklere sahiptir. Wiegartz 1965, 162, Taf. 38 c; Koch-Sichtermann 1982, 511, dn. 11, 15. Üst kenar üzerindeki tahrip olmuş yazıtta kent kasasına ödenmesi gereken ceza tutarı ifade edilmiştir. Şahin 1979, nr. 138. Lev. XIV.

30 Wiegartz 1965, 162, Taf. 38 d; Himmelmann 1970, 29; Koch-Sichtermann 1982, 511, dn. 15. İznik Müzesi'nde bulunan bir diğer arşitavlı örnek de İznik N lahididir. Lahit parçasından günümüze ellerinde meşale tutan çıplak iki Eros figürü kalmıştır. Wiegartz 1965, 162, Taf. 38 b; Koch-Sichtermann 1982, 511, dn. 15.

31 Şahin 1979, nr. 137. Lev. XV.

32 Wiegartz, bu erkek figürün Odysseus olabileceğini ileri sürmüştür. Wiegartz 1965, 162.

sakallı bir diğer erkek figürü ayakta durmaktadır. Mantosuna sarılmış, sağ kolu dirsekten bükülmüş vaziyette betimlenmiş figürünün saçları oldukça kabarık şekilde işlenmiştir.

Arşitravlı lahit grubu örnekleri, Kemerli lahit başlığı altında incelenen lahitlere göre daha geç bir tarih içine yerleştirilmekte ve bu lahit parçalarının tümü için yaklaşık MS 180 yılı önerilmektedir³³.

III. Standart Lahitler

“Standart Tip” olarak tanınan ve diğer tiplere oranla daha ayrıntılı mimari düzenlemelere, zengin süslemelere sahip olan sütunlu lahitlerin tipik mimari form özellikleri bulunmaktadır. Buna göre, bezemeli ya da bezemesiz kaideden oluşan lahdin tekne kısmı sütunlarla bölmelere ayrılmıştır. Korinth başlıklara sahip olan sütunlar, Lesbos kymationu, yumurta dizisi, dış sırası gibi bezeme öğeleri bulunan üst yapıyı taşımaktadır³⁴. Lahit teknesinin uzun yüzünde sırasıyla kemer-düz giriş-alınlık-düz giriş-kemer elemanlarından oluşan standart düzenleme söz konusudur.

Sütunlu lahitler için ayırıcı özelliklerden biri de kline kapaklı olmalarıdır. Kapağın üzerinde uzanır vaziyette betimlenen kadın ve erkek figürlerinin yönü lahdin ön yüzüne işaret ederken, çiftin ayakucu tarafındaki kısa yüz kapı betimi ile tamamlanmaktadır. Diğer kısa yüzde ise, genellikle av sahnesi yer almaktadır³⁵.

Kemerli ve arşitravlı lahitlere göre Bithynia’da daha fazla örnekle temsil edilen standart tipteki lahitlerden iki tanesi tam olarak korunmuştur. Bu tipin örneklerinin Anadolu’daki Roma İmparatorluk Dönemi lahit üretim merkezlerinden Dokimeion’da üretilmiş oldukları bilinmektedir. Bithynia üretimi olan standart tip lahitlerde ise Dokimeion örneklerinden esinlenmelerin olduğu kabul edilmekle; ancak bu eserlerin daha farklı ve sade oldukları öne sürülmektedir³⁶.

Bithynia’da büyük ya da küçük ölçekte taş ocaklarının varlığı dikkate alındığında, bu yerel ocakların bölgedeki taş-mermer gereksinimi karşılamakta oldukları belirlenebilir³⁷. Bithynia’da bulunan sütunlu

---

Himmelman ise sakalsız olan figürü Dioscur olarak tanımlar. Himmelman 1970, 29.

33 Wiegartz 1965, 50, 154, 162.

34 Wiegartz 1965, 14 vd.

35 Wiegartz 1965, 15.

36 Koch 2001, 239.

37 Koch 2001, 21.

lahitlerde yerel taşların da kullanılmış olması, üretimlerinin bölgede gerçekleştirilmekte olduğunu düşündürmektedir. Bithynia'nın özellikle kuzeybatı kesiminde yoğunlaşan bulgular, üretim merkezinin Nikaia yakınlarında olabileceğini gündeme getirmektedir³⁸.

İznik Müzesi'nde sergilenen *İznik A* lahit parçası, standart tipin önemli örneklerinden biridir³⁹. Korunabilen kısa yüz mimari olarak, Küçük Asia tipi kaideli, Korinth başlıklı spiral şekilde yivli iki sütun ile bir alınlıktan oluşur. Bu yüzde sütunlar arasında tek torus'lu yuvarlak kaideler üzerinde yer alan üç figür korunagelmıştır. Alınlığın içi istiridye kabuğu şeklinde süslenmiş, alınlık köşe akroter'leri ve yüzeyi tahrip olmuştur. Alınlıklı üst yapının oluşturduğu niş içinde ayakta, giyimli bir kadın figürü yer almaktadır. Sağ ve solunda ayakta duran, mantoları ile aynı duruş pozisyonu içinde iki erkek figürü yer almaktadır. Figürlerin başları tahrip olmuştur.

MS II. yüzyılın sonlarına tarihlenen eser⁴⁰ işçilik açısından değerlendirildiğinde, ön planda olan sütunların figürlere oranla oldukça yüksek yapıldığı görülür. Vücut ağırlığını sol bacağına taşıyan kadının sağ bacağı görünmektedir. Kadın ve sağında duran erkeğin elbiseleri kalın olup, bol kıvrımlıdır ve vücut hareketlerine bağlı olarak kıvrımları şekillenir. Bu iki figürde elbise kıvrımları derinleştirilirken, kadının solundaki erkek figüründe elbise kıvrımları daha yumuşak verilmiş, elbise daha ince yapılmıştır.

Standart tipin önemli bir diğer örneği ise Nikomedia kökenli olup bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde korunmaktadır. *İstanbul C* sütunlu lahit parçasından günümüze uzun yüzü ile kısa yüze ait köşe bölümü kalmıştır⁴¹. MS II. yüzyılın sonlarına tarihlenen⁴² ve korunan parçadan anlaşıldığı kadarıyla Korinth başlıklı yivli sütunların Küçük Asia tipi kaideleri vardır. Kısa yüzde, başı eksik, ayakta duran erkek figürü yarım daire kaide üzerinde olup, mantosunu bel hizasında kalın bir şekilde toplamış ve sol eliyle tutmuştur. Elbise kıvrımlarının

38 Ferrari 1966, 78; Koch-Sichtermann 1982, 510. Cremer, Nikaia'da bulunan işlikte ve stel-lerde Dokimeion atölyesinin etkisi olduğunu ileri sürmektedir. Cremer 1992, 44-46, 116.

39 Morey 1924, 33. Res. 34 (İznik B); Schneider 1943, 20, nr. 9; Wiegartz 1965, 161, Taf. 37 a; Ferrari 1966, 46 (İznik B); Waelkens 1982, 80, nr. 65; Koch-Sichtermann 1982, 510, dn. 3.

40 Wiegartz, lahdi MS 180-185 yılları arasına tarihlendirir. Wiegartz 1965, 161.

41 Mendel 1912, nr. 20; Morey 1924, 33. Res. 32; Wiegartz 1965, 157. Taf. 17 g, 21 e; Ferrari 1966, 46. Tav. 11, 2 (İzmit); Waelkens 1982, 83, nr. 81; Koch-Sichtermann 1982, 510, dn. 3.

42 Wiegartz 1965, 157.

bu kısımda oldukça derin kanallarla verildiği görülmektedir. Lahdin uzun yüzünde, kemerli niş içinde ayakta duran erkek figürü çıplak olup omzunda duran khlamys'ini kırık olan sol kolunda tutmaktadır. Sağında ayakta duran kadı figürü, başını örttüğü mantosu ile betimlenmiş, elbisesi vücudunu sarar biçimde gösterilmiştir.

Bithynia'da standart tipin en önemli örneklerinden olan *İstanbul I* lahdi 1950 yılında Nikai'a'da bulunmuştur⁴³. Kline kapağı ile tüm olarak gün ışığına çıkarılan lahit, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenmektedir. Dokimeion mermerinden yontulmuş lahdin bezemesiz bir kaidesi vardır. Standart tipteki lahitler için karakteristik sayılan mimari ve bezeme unsurlarını (postament'ler üzerindeki spiral gövdeli Korinth başlıklı sütunlar, arşitravda Lesbos kymation'u, yumurta dizisi, dış kesimi; geison'da palmet dizisi, dış kesimi, yumurta dizisi) ve standart düzenleme şemasını bu örnekte de takip edebilmek mümkündür. Beş nişe bölünmüş uzun yüzlere figürler, kısa yüzlerden birinde av sahnesi, diğerinde ise mezar kapısı ile bunun sağ ve solunda ayakta duran figürler betimlenmiştir. Kemerden alınlığa geçiş bölümlerinde oluşan boşluklara hayvan mücadelelerinin yer aldığı küçük sahneler yapılmıştır.

Ön uzun yüzde, lahit düzleminde ayakta duran figürlerden, solda kemerli nişin önünde yer alan sakallı erkek figürü himation giymiştir (Lev. 4). Sola dönük şekilde kadına bakan erkek figürünün kumaşa sarılı sol kolu dirsekten bükülmüş ve elinde bir rulo tutarken, sağ kolu serbest durur vaziyette gösterilmiştir. Erkek figürünün solunda, yönünü ona çevirmiş kadın üzerine giydiği khiton ve başını örten mantosunu sağ eliyle göğsünde, sol eliyle de elbise kıvrımlarını tutmaktadır. Merkez alınlıkta yanındaki figürlere göre gövde hacmi daha büyük olarak betimlenmiş bir Eros figürü yer almaktadır⁴⁴. Eros figürünün solunda, sağında olduğu gibi, birbirine dönük ve büyük olasılıkla ölen çiftle ilgili olan bir grup bulunmaktadır.

Arka uzun yüzde, ana kirişin ortasında başı sağa dönük, giyimli sakallı bir erkek figürü yer alır. Sağ elini hitap pozisyonunda tutarken, sol eli karın hizasında mantosunu tutmaktadır. Erkek figürünün sa-

43 Wiegartz 1965, 158. Lev. 16, 17, 19, 20 (İstanbul I); Ferrari 1966, 61-62. Tav. 19, 1-3; 20, 1,2 (İznik C); Waelkens 1982, 91, nr. 141; Özgan 2004, 552.

44 Lahitler üzerinde uyur biçimde gösterilen Eros figürünün mezar kültürü ile bağlantılı olduğu düşünülmekte, nekropolis'lerde görülen Eros betimlerinde ise ölüm uykusundan çok, tekrar uyanmak üzere yatılan derin bir uykunun sembolize edildiği düşünülmektedir. Saraçoğlu 2005, 55. Standart tipteki bazı lahitler üzerinde de bu figürün dikkat çekecek şekilde betimlendiği görülmektedir.

ğında, birbirine dönük bir çift yer alır. Pelerin giymiş genç erkek, sol kolunu karın hizasına getirdiği elinde rulo tutarken, sağ kolunu buna dayamıştır. Kadında iki eliyle üzerine giydiği mantosunu tutmaktadır. Merkezde yer alan figürün solunda aynı sahne küçük bir farklılıkla devam etmektedir. Ancak çiftler birbirine dönük yapılmamışlardır.

Uzun yüzler gibi lahit zemini üzerine işlenen kısa yüzlerden birinde, kısa khiton giymiş, atıyla dörtnala koşan ve arkasında khlamys'i uçuşan bir avcı delikanlı geyik avı sahnesinde betimlenmiştir. Figürler ikonografik açıdan değerlendirildiğinde betimlenen av sahnesi ile mezar sahibinin sosyal konumu ve cesareti vurgulanmak istenmiştir⁴⁵. Kapağın diğer kısa yüzünün merkezinde bir mezar kapısı bulunmaktadır. Önünde üçayaklı masa üzerinde çeşitli meyveler mevcuttur. Kapının sağında yüzü kapıya dönük, khiton ve üzerinde şalı olan genç bir kadın durmaktadır. Uzun ve dar olan şalı vücut hatlarını belli etmektedir. Göğsünün altında tuttuğu iki eliyle bir kap (tütsü kabı ?) tutmaktadır. Tüm saçı, başının arkasında topuz yapılmış ve bir bantla tutturulmuştur. Kapının solunda duran khiton üzerine pelerin giymiş yaşlı erkek sol elinde rulo tutmaktadır.

Korunan kalıntıların gösterdiği gibi kline biçimli kapağın, lahdin ön yüzüne işaret eden tarafı kabartma figürlerle süslenmiştir. Uzanır vaziyette betimlenen kadın ve erkek figürlerinin sadece elbise kıvrımları görünmektedir. Yatağın sağ ve sol köşelerinde ise, tahrip olmuş Eros figürleri yer almaktadır. Lahit genel olarak değerlendirildiğinde yaklaşık MS III. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmektedir⁴⁶.

Standart tipin Bithynia'daki bütün olarak ele geçen örneklerinden bir diğeri olan kline kapaklı lahit, İznik Müzesi'nde sergilenmektedir⁴⁷. Lahit, standart tipin karakteristik üst yapı sistemini taşımakla birlikte tam olarak bitirilmemiştir (Lev. 5-6). Bezemesiz bir kaide üzerinde yükselen tekne ön yüzlerde beş nişe bölünmüş; ancak lahdin mimarisini oluşturan postament'ler üzerindeki sütunlar, alınlık ve nişlere bezeme unsurları işlenmemiştir.

Teknenin ön ve arka uzun yüzündeki figürler lahit düzlemi üzerinde yer alır. Lahdin ön uzun yüzünün merkezinde, alınlıklı niş içinde tabure üzerinde sağa dönük oturan giyimli bir erkek figürü betimlenmiştir. Bu figürün taburesi dikdörtgen bir kaide üzerine yer almaktadır. Hafif

45 Özgan 2004, 552.

46 Wiegartz 1965, 158; Waelkens 1982, 91; Özgan 2004, 552 vd.

47 Ulugün-Bakan-Aksoy 2007, 210; Koch 2010, 20, dn. 96.

kaldırdığı sol elinde bir rulo tutmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ikonografik bir sahne içinde bilgeliği temsil eden bu erkek figürü lahit sahibi olmalıdır.

Erkek figürünün sağ ve solunda ayakta duran kadın figürleri khiton üzerine himation giymiştir. Erkek figürünün solunda bulunan kadın figürün başı örtülüdür. Teknenin sol ve sağ köşesinde ise, ayakta duran sadece omuzlarını örten khlamys giyimli genç erkek figürleri çıplak olarak tasvir edilmiş, yanlarına birer at tasvir edilmiştir.

Lahdin arka uzun yüzünde merkez alınlıkta ayakta duran çıplak Eros betiminin sağ ve solunda birbirine dönük, olasılıkla çift olan, giyimli kadın ve erkek figürleri yer almaktadır. Bu sahne, *İstanbul I* lahdinde ön yüzde görülen kompozisyonla benzerlik gösterir.

Lahdin sağ ve sol kısa yüzünde standart tipteki sütunlu lahitler için tipik sayılan sahneler bulunmaktadır (Lev. 7-8). Bir kısa yüzde at üzerinde bir avcı, av sahnesi içinde betimlenmiştir. Erkek figürünün kısa khiton üzerine giydiği khlamys'i başarılı yontulamamış, bunun kıvrımları toplu şekilde verilmiştir. Diğer kısa yüzde ise merkezde mezar kapısı altında üçayaklı masa bulunur. Kapının sağında sağa dönük ayakta duran khiton üzerine himation giymiş kadın figürü elinde bir kutu tutarken, kapının solunda ise, ayakta duran himation giyimli, sakallı erkek bir figürü yer almaktadır.

Klineli lahit kapağının tahrip olmuş üst bölümünde büyük olasılıkla uzanan bir çift yer almaktaydı. *İstanbul I* lahdinde olduğu gibi, bu lahdin kapağındaki klinenin ön yüzünde bazı kabartma parçaları, köşelerde ise Eros figürlerinin parçaları görülmektedir.

Söz konusu eser, benzer ikonografinin betimlendiği İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenen standart tipin iki örneği kapsamındaki Silifke⁴⁸ ve Sidamara⁴⁹ lahitleri ile karşılaştırılabilir. Ancak bu iki örnekte bezeme elemanları işlenmiştir. İşçilik açısından değerlendirildiğinde, Silifke lahdinde elbise kıvrımları keskin ve derin hatlarla verilirken, Sidamara lahdinde ise detaylandırmanın daha fazla ve nispeten daha ince biçimde gösterildiği görülmektedir. İncelenen örneğin Sidamara lahdiyle daha benzer işçilik özelliklerinin olduğunu söylemek olasıdır. Daha önce sözü edilen *İstanbul I* lahdi ve adı geçen benzer örnekler dikkate alındığında İznik lahdi için MS III. yüzyıl tarihi önerilebilir.

48 Mendel 1912, nr. 19; Morey 1924, 39 vd; Wiegartz 1965, 135 vd. (İstanbul A); Ferrari 1966, 66; Waelkens 1982, 90, nr. 131.

49 Mendel 1912, nr. 112; Morey 1924, 40 vd; Wiegartz 1965, 137 vd. (İstanbul B); Ferrari 1966, 65; Waelkens 1982, 93, nr. 157.

Sonuç

Bithynia mezar geleneği içinde sütunlu lahitler değerlendirildiğinde, Hellenistik Dönem'e tarihlenen örneklerle birlikte bu tipteki lahitlerin kullanımının bölgede köklü bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Küçük Asia'da birçok merkezde lahit kullanımının arttığı görülmekle birlikte, Phrygia, Pamphylia, Karia gibi bölgelerde Bithynia'ya oranla lahitler daha fazla örneklerle temsil edilmektedir. Bithynia ise sütunlu lahitlerin daha az örneği tanınmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının nedeni, olasılıkla bölge kentlerinin nekropolis alanlarına yönelik çalışmaların sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Bithynia'da ise sütunlu lahitlerin MS II. yüzyılın ortalarından III. yüzyılın ortalarına kadar süren bir zaman dilimi içinde kullanıldıkları görülmektedir. Bu durum, sütunlu lahitlerin Roma dünyasında yoğun üretim ve kullanımlarının gerçekleştiği sırada Bithynia'nın da bu tarzı benimsediğini göstermektedir.

Üç alt gruba ayrılarak incelenen Bithynia sütunlu lahitleri içinde Kemerli olanlar daha erken tarihlidir ve MS 155'lerde başlayan kullanımlarının MS III. yüzyıla kadar devam ettiği belirlenmektedir. Bu grup içindeki önemli eserlerden biri de mitolojik bir kahramanı konu almasıyla öne çıkan Elbeyli Herakles lahididir. Kalkhedon nekropolis alanında ele geçen kemerli lahit parçası, *İstanbul F* ise incelenen diğer örneklerle karşı geç bir tarihe işaret etmektedir.

Arşitravlı tipteki lahitler ise MS II. yüzyıla tarihlenmekte ve Bithynia kökenli dört örnekte mitolojik figürlerin de kullanıldığı görülmektedir.

Kemerli ve arşitravlı lahitlere göre Bithynia'da daha fazla örneklerle tanınan Standart tipteki lahitlerin büyük bölümü günümüze parçalar halinde gelebilmiştir. Tam olarak korunan iki lahit ise, bu tipin iki önemli örneğidir. Zengin mimari ve bezeme unsurlarıyla dikkat çeken standart tipteki sütunlu lahitler başta Dokimeion lahitleri olmak üzere, Anadolu'nun diğer birçok örnekleriyle ikonografik ve tipolojik paralelliklere sahip bulunmakta ve benzer bir kronolojiyi takip etmektedir.

Levhalar

Lev. 1: İznik Müzesi'nde bulunan Geç Hellenistik Dönem Sütunlu Lahdi (Kleiner 1957, Taf. 5, 1.).

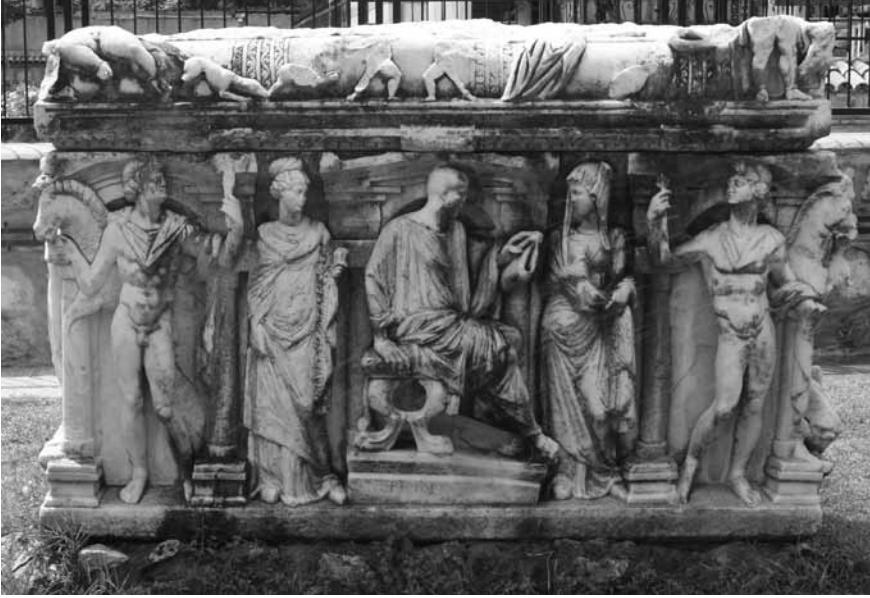
Lev. 2: *Bursa E Kemerli Lahdi* (Bursa Arkeoloji Müzesi).

Lev. 3: *Bursa G Arşitravlı Lahdi* (Bursa Arkeoloji Müzesi).

Lev. 4: *İstanbul I lahdi uzun yüzü* (İstanbul Arkeoloji Müzeleri).

Lev. 5-6: İznik Müzesi'nde bulunan Sütunlu lahdin uzun yüzleri (<http://www.flickr.com/search/?q=iznik%20musuem-16.06.2013>).

Lev. 7-8: İznik Müzesi'nde bulunan Sütunlu lahdin kısa yüzleri (<http://www.flickr.com/search/?q=iznik%20musuem-16.06.2013>).

Kaynakça

Abbasoğlu-Delemen 2004

Abbasoğlu, H-Delemen, İ., “Antik Nikaia’dan Günümüze Kalanlar”, Tarih Boyunca İzniç, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul.

Asgari-Fıratlı 1978

Asgari, N.-Fıratlı, N., “Die Nekropole von Kalchedon”, Studien Zur Religion und Kultur Kleinasiens, Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28. Februar 1976, Leiden.

Atasoy 1974

Atasoy, S., “The Kocakızlar Tumulus in Eskişehir, Turkey, American Journal of Archaeology 78.

Barsanti 2004

Barsanti, C., “İzniç/Nikaia Arkeoloji Müzesi Kataloğunun Peşinde”, Tarih Boyunca İzniç, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul.

Başol 2004

Başol, A., Kayseri Arkeoloji Müzesi’ndeki Lahitler, Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Cremer 1992

Cremer, M., Hellenistisch-Römische Grabstelen im Nordwestlichen Kleinasien II. Bithynien, Asia Minor Studien Band IV, II, GMBH, Bonn.

Cook 1981

Cook, R.M., Clazomenian Sarkophagi, Verlag Philipp von Zabern, Mainz.

Dörner 1952

Dörner, F.K., Bericht über eine Reise in Bithynien, Ausgeführt im Jahre 1948 im Auftrage der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Österreichische Akademie der Wissenschaften Band 75, I, Wien.

Fedak 1990

Fedak, J., Monumental Tombs of The Hellenistic Age: A Study of Selected Tombs from The Pre-Classical to The Early Imperial Era, University of Toronto Press, Toronto.

Ferrari 1966

Ferrari, G., Il Commercio dei Sarkofagi Asiatici, L’erma di Bretschneider, Roma.

Fıratlı 1974

Fıratlı, N., “An Early Byzantine Hypogeum Discovered at İzniç”, Mansel’e Armağan II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Fleischer 1983

Fleischer R., Der Klagerfrau Sarkophagus Sidon, Istanbul
Forschungen Band 34, Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen.

Himmelmann 1970

Himmelmann, N., Der Sarkophagus Megiste, Verlag Der Wissenschaften
und Der Literatur, Mainz.

Kleemann 1962

Kleemann, I., "Der Archaische Sarkophag mit Säulendekoration in
Samos", Festschrift für Friedrich Matz, Verlag Philipp von Zabern,
Mainz.

Kleiner 1957

Kleiner, G., Hellenistische Sarkophage in Kleinasien, Istanbul
Mitteilungen 7, İstanbul.

Koch-Sichtermann 1982

Koch, G-Sichtermann, H., Römische Sarkophage, C.H. Beck, München.

Koch 2001

Koch, G., Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri, (çev. Z. İlkelen),
Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul.

Koch 2010

Koch, G., Türkiye'deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri, (çev. B.
Varkıvaç), Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü,
Antalya.

Mendel 1912

Mendel G., Catalogue des Sculptures Greques, Romaines et Byzantines
C. I, İstanbul.

Morey 1924

Morey, C.R., Roman and Christian Sculpture: The Sarkophagus of
Claudia Sabina and The Asiatic Sarkophagi, Sardes 5/1, Princeton
University Press, Princeton.

Murray 1898

Murray, A.S., Terracottab Sarkophagi Greek and Etruscan in The British
Museum, British Museum, London.

Özgan 2004

Özgan, R., "Ein Säulensarkophag aus Nikaia (İznik)", 60. Yaşında Fahri
Işık'a Armağan Anadolu'da Doğdu, Ege Yay., İstanbul.

Saraçoğlu 2005

Saraçoğlu, A., "Grek Mitolojisinde Gece, Uyku ve Ölüm İlişkisi",
Arkeoloji ve Sanat 119, İstanbul.

Schneider 1943

Schneider, A.M., Die Römischen und Byzantinischen Denkmäler von Iznik (Nicaea), Istanbul Forschungen 16, Berlin.

Şahin 1979

Şahin, S., Katalog Der Antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia), İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu, Teil I, nr. 1-633, Bonn.

Turak 2011

Turak, Ö., Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Ulugün-Bakan-Aksoy 2007

Ulugün, F.Y.-Bakan, M.-Aksoy, T., Kocaeli ve Çevresi Tarihi II, Roma Dönemi Bithynia, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yay., Kocaeli.

Waelkens 1982

Waelkens, M., Dokimeion. Die Werkstatt Der Repräsentativen Kleinasiatichen Sarkophage. Chronologie und Typologie Ihrer Produktion, Gebr. Mann Verlag, Berlin.

Wiegartz 1965

Wiegartz H., Kleinasiatichische Säulensarkophage, Verlag Gebr. Mann, Berlin.

Zeyrek-Çelik 2005

Zeyrek, T.H.-Çelik, G.B., Prusias ad Hypium (Kieros) Anadolu'nun Kuzeybatısında Antik Bir Kent (Konuralp/Üskübü), Ege Yay., İstanbul.